

Drempels voor disclosure van seksueel geweld in anonieme online hulpverlening

Samenwerking Fier, Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel, en Centrum Seksueel Geweld

Milou Covers

Frank Noteboom

Anne-Jet Dam

Iva Bicanic

Dit onderzoek is tot stand gekomen dankzij financiële steun van Fonds Slachtofferhulp

Centrum **Seksueel Geweld**

www.centrumseksueelgeweld.nl

Inhoud

1.	Introductie.....	3
2.	Onderzoeksverantwoording	7
3.	Resultaten	9
3.1	Kenmerken van First Disclosure chatters	9
3.2	Welke gevoelens ervaren chatters tijdens de first disclosure?	10
3.3	Welke hulpvraag hebben first disclosure chatters?	11
3.4	Betekenisgeving door first disclosure chatters	12
3.5	Drempels voor Disclosure	15
3.5.1	Externe drempels voor disclosure	15
3.5.2	Interne drempels voor disclosure	16
3.5.3	Mannelijke slachtoffers en disclosure	19
3.6	Online seksueel geweld en disclosure	21
3.7	De rol van rape myths in disclosure	24
3.8	Casusbeschrijving First Disclosure chatters	25
4.	Conclusies	27
5.	Aanbevelingen.....	35

1. Introductie

Seksueel geweld is een omvangrijk probleem in Nederland. Eén op de acht vrouwen en één op de elf mannen wordt slachtoffer van seksueel geweld¹. Slachtoffers van seksueel geweld hebben een verhoogd risico voor psychologische problemen, zoals posttraumatische stress stoornis (PTSS), angststoornissen en stemmingsstoornissen². Daarnaast lopen slachtoffers van seksueel geweld een risico op soa's en ongewenste zwangerschap, alsmede chronische lichamelijke klachten zoals bekkenbodemp Problemen en seksuele problemen³.

Het Centrum Seksueel Geweld (CSG) is multidisciplinaire hulpverlening voor slachtoffers van seksueel geweld. Slachtoffer die zich binnen 7 dagen na het seksueel geweld melden bij één van de 16 CSG locaties, kunnen gespecialiseerde (forensisch-)medische en psychologische zorg krijgen. Deze eerste 7 dagen zijn met name belangrijk voor preventie van soa's en zwangerschap, het veiligstellen van sporen, en de monitoring van stressreacties. Buiten deze periode om, biedt het CSG psychologische hulpverlening in de vorm van psycho-educatie, advies en doorverwijzing.

De eerste stap naar hulpverlening is zogenaamde *disclosure*, ofwel de gebeurtenis aan iemand vertellen⁴. Disclosure naar de sociale omgeving wordt gezien als een belangrijk onderdeel van het herstel na seksueel geweld, en is vaak de eerste stap naar professionele hulpverlening⁴. Echter toont onderzoek aan dat een derde van de mannelijke slachtoffers en een kwart van de vrouwelijke slachtoffers nooit een disclosure heeft gedaan^{3,5}. In onderzoek onder slachtoffers die contact opnamen met het CSG, vond de eerste disclosure naar de omgeving in 42% plaats na meer dan een week, met een gemiddelde disclosure tijd van 21 weken⁶. Voor deze slachtoffers valt de disclosure dus buiten de mogelijkheid voor acute hulpverlening door het CSG. Het uitblijven of vertragen van de eerste disclosure is een barrière voor acute hulpverlening. Om slachtoffers de beste zorg te kunnen bieden, is het belangrijk de drempels voor disclosure te identificeren.

¹ De Graaf & Wijsen, 2017. Seksuele gezondheid in Nederland 2017

² Covers et al., 2021. Early intervention with EMDR to reduce the severity of posttraumatic stress symptoms in recent rape victims: a randomized controlled trial

³ Postma et al., 2013. Pelvic floor muscle problems mediate sexual problems in young adult rape victims

⁴ Campbell et al., 2015. Pathways to help: Adolescent sexual assault victims' disclosure and help-seeking experiences

⁵ De Graaf et al., 2017. Seks onder je 25e: seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017.

⁶ Bicanic et al., 2015. Predictors of delayed disclosure of rape in female adolescents and young adults.

Drempels voor Disclosure

Eerdere onderzoeken hebben getracht de drempels voor disclosure van seksueel geweld in kaart te brengen. Wanneer we kijken naar de externe factoren die disclosure beïnvloeden, lijkt er meer disclosure te zijn bij slachtoffers die psychologische klachten hebben⁷ en wanneer het slachtoffer de dader minder goed kent⁸. Daarentegen is er minder disclosure bij mannelijke slachtoffers⁹ en bij slachtoffers die eerder seksueel geweld hebben meegemaakt⁷. Deze externe factoren hebben invloed op de beslissingen die slachtoffers maken over disclosure, maar de interne overwegingen van slachtoffers zijn mogelijk belangrijker. Meerdere studies onderzochten de overwegingen van slachtoffers van seksueel geweld over disclosure. De keuze om geen disclosure te doen bleek voort te komen uit verschillende angsten en verwachtingen, zoals de angst om de schuld te krijgen voor het seksueel geweld, angst voor negatieve reacties op de disclosure, en de verwachting om geen steun te krijgen na disclosure¹⁰. Slachtoffers benoemden tevens gevoelens van schuld en schaamte als drempels voor disclosure¹¹. Daarnaast twijfelden minderjarige slachtoffers over disclosure omdat ze anderen niet tot last wilden zijn, bang waren voor de gevolgen voor zichzelf, naasten of de dader, en deden ze geen disclosure omdat niemand ernaar vroeg¹².

Deze angsten en verwachtingen rondom disclosure lijken in verband te staan tot *rape myths*: onjuiste maatschappelijke overtuigingen over seksueel geweld die de verantwoordelijkheid voor seksueel geweld bij de slachtoffers leggen. Deze rape myths kunnen openlijke *victim blaming* zijn, bijvoorbeeld dat vrouwen schuldig zijn aan hun verkrachting wanneer zij zich 'uitdagend' kleden, seksueel actief zijn, of uitgaan, maar kunnen ook gericht zijn op het ontkrachten van de ervaring, bijvoorbeeld de overtuiging dat seksueel geweld binnen het huwelijk niet bestaat, of dat het geen verkrachting is als het slachtoffer niet terugvecht. Onderzoek toont aan dat slachtoffers minder disclosure doen wanneer zij verwachten dat hun omgeving rape myths aanvaarden¹³. Tevens wijst recent onderzoek onder Amerikaanse studenten uit dat rape myths ook geïnternaliseerd zijn door slachtoffers, wat disclosure hindert¹⁴.

⁷ Dworkin et al., 2016. Disclosing sexual assault within social networks: A mixed-method investigation.

⁸ Orchowski & Gidycz, 2012. To whom do college women confide following sexual assault? A prospective study of predictors of sexual assault disclosure and social reactions.

⁹ Seibold-Simpson et al., 2018. Person- and incident-level predictors of blame, disclosure, and reporting to authorities in rape scenarios.

¹⁰ Ahrens, 2006. Being silenced: The impact of negative social reactions on the disclosure of rape.

¹¹ Lemaigre et al., 2017. Barriers and facilitators to disclosing sexual abuse in childhood and adolescence: A systematic review.

¹² Jensen et al., 2005. Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure.

¹³ Paul et al., 2009. Perceptions of peer rape myth acceptance and disclosure in a sample of college sexual assault survivors.

¹⁴ Mennicke et al., 2019. Factors associated with and barriers to disclosure of a sexual assault to formal on-campus resources among college students.

Betekenisgeving door slachtoffers

Uit onderzoek blijkt dat in bijna twee derde van de verkrachtingen het slachtoffer de ervaring niet als seksueel geweld erkent¹⁵. Hoewel door dit gebrek aan erkenning de psychologische klachten lager kunnen zijn, hindert het de weg naar hulpverlening¹⁶. Bovendien toont onderzoek aan dat slachtoffers die de gebeurtenis niet als seksueel geweld erkennen, een grotere kans hebben om nog een keer seksueel geweld mee te maken¹⁷. De betekenisgeving lijkt in verband te staan met geïnternaliseerde rape myths¹⁸,¹⁹. Dit zou bijvoorbeeld betekenen dat een slachtoffer met de overtuiging dat verkrachters veel fysiek geweld gebruiken, een ervaring waarbij andere dwangmiddelen gebruikt werden niet als verkrachting zal zien.

Uitdagingen in eerder onderzoek

Samengevat tonen studies meerdere interne en externe drempels voor disclosure van seksueel geweld aan, alsmede de rol van geïnternaliseerde rape myths en betekenisgeving. Deze onderzoeken zijn voornamelijk retrospectief. Dit betekent dat aan slachtoffers die al disclosures hebben gedaan, op een later moment wordt gevraagd wanneer de eerste disclosure plaatsvond en hoe dit ervaren is. Het is belangrijk te noemen dat retrospectief onderzoek altijd enige vorm van vertekeningen meedraagt, omdat beroep wordt gedaan op het geheugen. Ook wordt veel onderzoek uitgevoerd op Amerikaanse campussen, omdat de incidentie van seksueel geweld daar relatief hoog is en de doelgroep makkelijk bereikbaar is. Echter blijft de mogelijkheid om de bevindingen te generaliseren naar slachtoffers van seksueel geweld in andere populaties hierdoor beperkt.

¹⁵ Wilson & Miller, 2015. Meta-analysis of the prevalence of unacknowledged rape.

¹⁶ Ahrens et al., 2010. To tell or not to tell: The impact of disclosure on sexual assault survivors' recovery.

¹⁷ Littleton et al., 2009. Sexual assault victims' acknowledgment status and revictimization risk.

¹⁸ Sinko et al., 2020. Internalized messages: The role of sexual violence normalization on meaning-making after campus sexual violence.

¹⁹ Peterson & Muehlenhard, 2011. A match-and-motivation model of how women label their non-consensual sexual experiences.

Online seksueel geweld en disclosure

Een specifieke vorm van seksueel geweld waarin weinig disclosure plaatsvindt, is online seksueel geweld^{20,21}. Uit onderzoek onder jongeren tussen 12 en 25 jaar, bleek dat 6% van de mannen en 14% van de vrouwen minstens één negatieve ervaring had met sexting⁵, waarbij bijvoorbeeld een naaktfoto van hem of haar met iemand anders gedeeld werd. Daarnaast vond onderzoek onder Amerikaanse tienermeisjes uit dat meer dan de helft van het ongewenste seksuele berichten of beelden had ontvangen, en 36% onder druk was gezet om seksuele foto's te sturen²². Slachtoffers van online seksueel geweld blijken last te hebben van stemmingsproblemen, angststoornissen, stress, verminderd zelfvertrouwen en lichamelijke klachten²³. Deze gevolgen zijn vergelijkbaar met die van seksueel geweld dat niet online plaatsvindt, wat het belang van disclosure en acute hulpverlening onderstreept. Mogelijk ervaren slachtoffers van online seksueel geweld unieke drempels voor disclosure. Echter is hier nog weinig over bekend.

Doel van dit onderzoek

Dit onderzoek heeft als doel de drempels voor disclosure die slachtoffers van seksueel geweld in Nederland ervaren, in kaart te brengen. Hiervoor zijn slachtoffers onderzocht die anoniem contact opnamen met de chatfunctie van het CSG, Chat met CSG. Zoals benoemd zijn eerdere onderzoeken naar drempels voor disclosure veelal retrospectief. Echter biedt Chat met CSG een unieke mogelijkheid om het moment waarop slachtoffers voor het eerst over hun ervaring vertellen te onderzoeken, de zogenaamde *first disclosure*. Hier zijn de drempels voor disclosure dus prospectief onderzocht. Naast de drempels voor disclosure, zijn de gevoelens, klachten en hulpvragen van first disclosure chatters onderzocht, en is gekeken naar de drempels die slachtoffers van online seksueel geweld ervaren.

²⁰ Cripps & Stermac, 2018. Cyber-sexual violence and negative emotional states among women in a Canadian University.

²¹ Gorrisen et al., 2020. Het fenomeen online seksueel geweld. NSCR.

²² Reed et al., 2019. Cyber Sexual Harassment: Prevalence and association with substance use, poor mental health, and STI history among sexually active adolescent girls.

²³ Patel & Roesch, 2020. The prevalence of technology-facilitated sexual violence: A meta-analysis and systematic review.

2. Onderzoeksverantwoording

Voor dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de chatgesprekken van Chat met CSG die plaatsvonden tussen 1 januari 2021 en 1 juli 2021. Dit waren 1562 chatgesprekken. Chatters geven voorafgaand aan de chat toestemming voor het gebruik van de anonieme chatgegevens voor (wetenschappelijk) onderzoek en kwaliteitsbevordering.

In de eerste fase van het onderzoek zijn 660 willekeurige chatgesprekken geselecteerd voor inclusie in het onderzoek. Chatgesprekken werden niet geïnccludeerd wanneer de chatter zelf niet het slachtoffer was (75 chats), wanneer de chatter na het eerste bericht van de chatmedewerker niet meer reageerde (35 chats), wanneer de chatter enkel de chat leek te bezoeken om te provoceren of over seks te praten (6 chats) en wanneer er geen seksueel geweld ter sprake kwam (49 chats). Ook werden chats niet meegenomen wanneer privé-gegevens, zoals naam of telefoonnummer, gedeeld werden (10 chats). Wanneer duidelijk was dat meerdere chats bij één chatter hoorden, zijn deze chats gecombineerd. Dit leidde tot 476 geïnccludeerde chats. Helaas is het door de anonimiteit van de chatters niet altijd duidelijk of er sprake is van dubbele chats, waardoor het onverhoopt mogelijk is dat er toch personen dubbel zijn meegenomen in het onderzoek. In 85 van deze chats werd een first disclosure gedaan. Voor het onderzoek is ook een aselecte steekproef getrokken van ongeveer één vijfde van alle geïnccludeerde chats, om een representatie van de gemiddelde chatter te krijgen. Deze steekproef bevatte 92 chats.

In de eerste fase van screening waren slechts 19 chats van online seksueel geweld gevonden. Omdat deze groep te klein was voor de analyses, zijn in een tweede screeningsfase nog eens 485 willekeurige chats geselecteerd. In deze fase zijn nog 14 chats gevonden. De totale steekproef van online seksueel geweld bevat daarmee 33 chats.

Op basis van een pilotonderzoek van 30 chats is een codeboek opgesteld. Met dit codeboek zijn in de chats teksten over gevoelens, hulpvragen, klachten, betekenisgeving, en drempels voor disclosure gecodeerd in Atlas.ti. Binnen ieder van deze categorieën is vervolgens middel kwalitatieve analyses gezocht naar overkoepelende thema's. Daarnaast werden details over het seksueel geweld incident, de dader en het slachtoffer verzameld in een database in SPSS, zodat de doelgroep op deze punten kon worden beschreven. Middels kwantitatieve analyses zijn mogelijke externe drempels voor disclosure onderzocht.

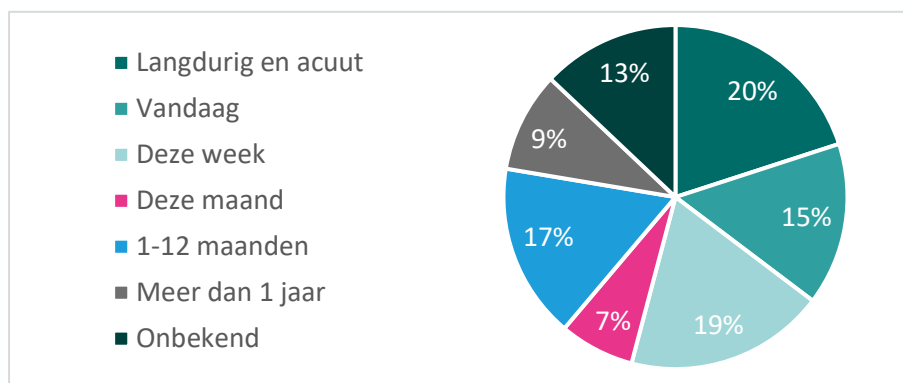
Over Chat met CSG

Sinds 2019 werkt het Centrum Seksueel Geweld samen met Fier om een online chatfunctie voor slachtoffers van seksueel geweld te verwezenlijken. Het doel van deze chat is om een veilige en anonieme omgeving te bieden waarin slachtoffers hun verhaal kunnen doen en slachtoffers gemotiveerd kunnen worden voor face-to-face hulpverlening. Medewerkers van de chat zijn hbo-opgeleide hulpverleners die gespecialiseerd zijn in slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. De chat is dagelijks bereikbaar tussen 16 en 6 uur en in het weekend van 20 tot 6 uur.

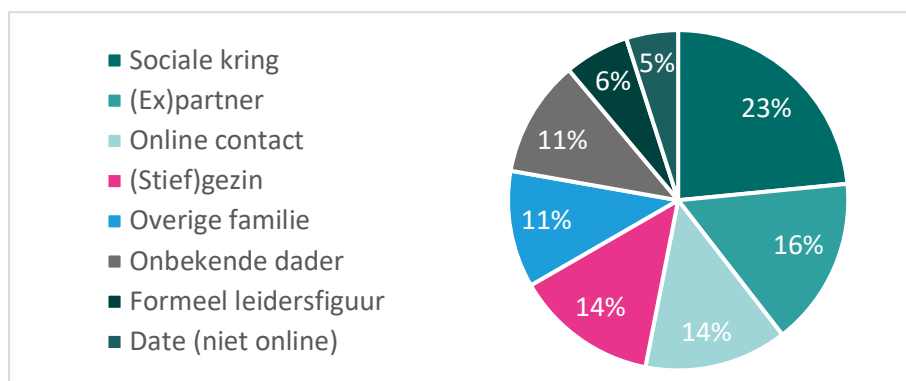
3. Resultaten

3.1 Kenmerken van First Disclosure chats

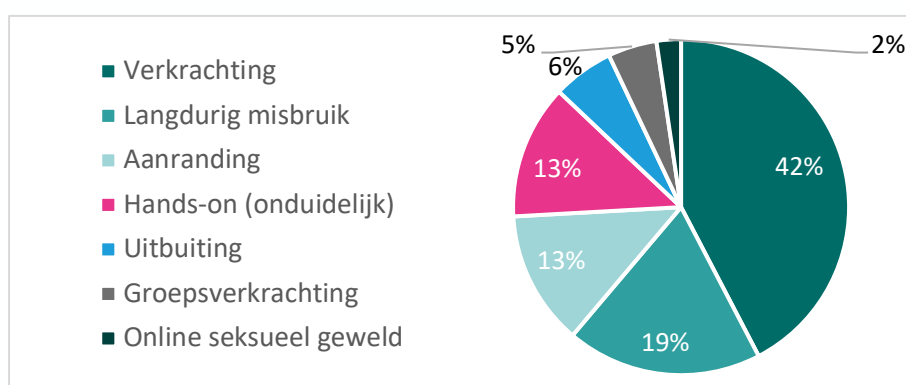
- Chatters die een first disclosure in de chat deden, waren gemiddeld 19 jaar oud. De helft was jonger dan 18.
- 76 chatters identificeren zichzelf als vrouw. De overige 9 chatters hebben geen geslacht opgegeven.
- In de meeste gevallen vond het seksueel geweld plaats in de laatste 7 dagen of was er sprake van langdurig en acuut misbruik. Uit Figuur 1 kan worden opgemaakt dat 54% van de chatters in aanmerking kwam voor de acute hulpverlening van het CSG.
- De relatie tot de dader is in 7 chats niet benoemd. In één chat werden vier verschillende daders beschreven. Daarom zijn uiteindelijk 81 slachtoffer-daderrelaties geïdentificeerd, zie Figuur 2. De meest voorkomende slachtoffer-daderrelatie was de sociale kring. In slechts 11% van de gevallen was de dader een onbekende. Daarnaast valt op dat in 14% van de gevallen het contact online geïnitieerd was, bijvoorbeeld door sociale media of een dating-app.
- Figuur 3 geeft het type seksueel geweld onder de first disclosure chatters weer. Voor chatters die meerdere soorten seksueel geweld hebben meegemaakt, is alleen het seksueel geweld waarvoor zij in de eerste instantie naar de chat kwamen weergegeven. In de meeste chats was sprake van verkrachting en langdurig misbruik.

Figuur 1. Tijd sinds het seksueel geweld in first disclosure chats

Figuur 2. Slachtoffer-daderrelatie in first disclosure chats

Figuur 3. Type seksueel geweld in first disclosure chats

3.2 Welke gevoelens ervaren chatters tijdens de first disclosure?

In 51 (60%) first disclosure chats worden gevoelens besproken. Het benoemen van gevoelens is niet een doel van de chat, waardoor in 40% van de first disclosure chats geen gevoelens genoemd worden. Hierdoor is er mogelijk sprake van onderrapportage van gevoelens. Desondanks kan een beeld geschetst worden van de gevoelens²⁴ die slachtoffers van seksueel geweld tijdens de eerste disclosure ervaren.

Allereerst zien we veel gevoelens van schaamte (Figuur 4). Schaamte is een bekend gevolg van seksueel geweld en lijkt een rol te spelen in de ontwikkeling en instandhouding van PTSS²⁵. Eerdere studies hebben aangetoond dat een negatieve reacties op disclosure, zoals victim blaming, zorgen voor gevoelens van schaamte^{26,27}.

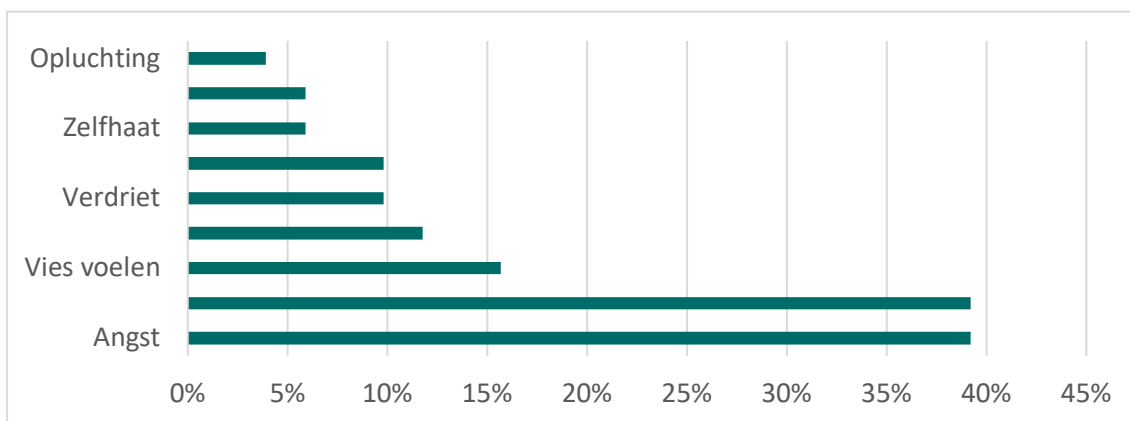
²⁴ Schaamte of angst kunnen psychologische klachten zijn wanneer deze gevoelens persisteren, maar uit de chat was meestal niet op te maken of dit het geval was. Gevoelens zijn daarom niet als klacht meegenomen in deze analyse.

²⁵ Saraiya & Lopez-Castro, 2016. Ashamed and afraid: A scoping review of the role of shame in posttraumatic stress disorder (PTSD)

²⁶ Bhuptani et al., 2019. Rape disclosure and depression among community women: The mediating role of shame and experiential avoidance.

²⁷ DeCou et al., 2017. Assault-related shame mediates the association between negative social reactions to disclosure of sexual assault and psychological distress.

Echter blijkt hier dat gevoelens van schaamte al aanwezig zijn voordat er reacties op disclosure zijn geweest. Het tweede gevoel dat veel beschreven wordt, is angst. De reden voor deze angstgevoelens wordt meestal niet toegelicht. Acht chatters geven aan dat ze zich angstig voelen over het chatten, ofwel de disclosure naar de chatmedewerker. Hoewel de chat anoniem en laagdrempelig is, blijkt het niet mogelijk om negatieve gevoelens zoals schaamte en angst volledig weg te nemen.

Figuur 4. Gevoelens die first disclosure chatters beschrijven, in percentage van het totaal aantal chatters dat gevoelens noemt.

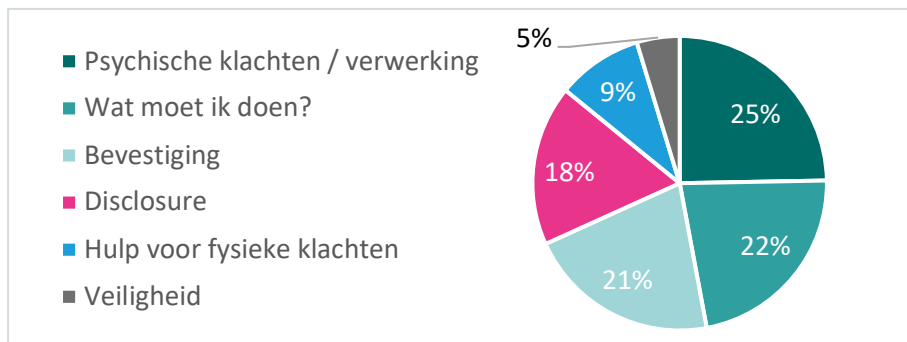
3.3 Welke hulpvraag hebben first disclosure chatters?

In alle first disclosure chats is de hulpvraag geïdentificeerd. Deze hulpvragen konden expliciet of impliciet zijn. Hoewel het mogelijk is dat er gedurende het chatten meerdere vragen naar boven komen, wordt hier alleen gekeken naar de eerste hulpvraag, ervan uitgaande dat dit de voornaamste reden is waarom het slachtoffer naar de chat kwam. Deze hulpvragen zijn samengevoegd tot thema's (Figuur 5).

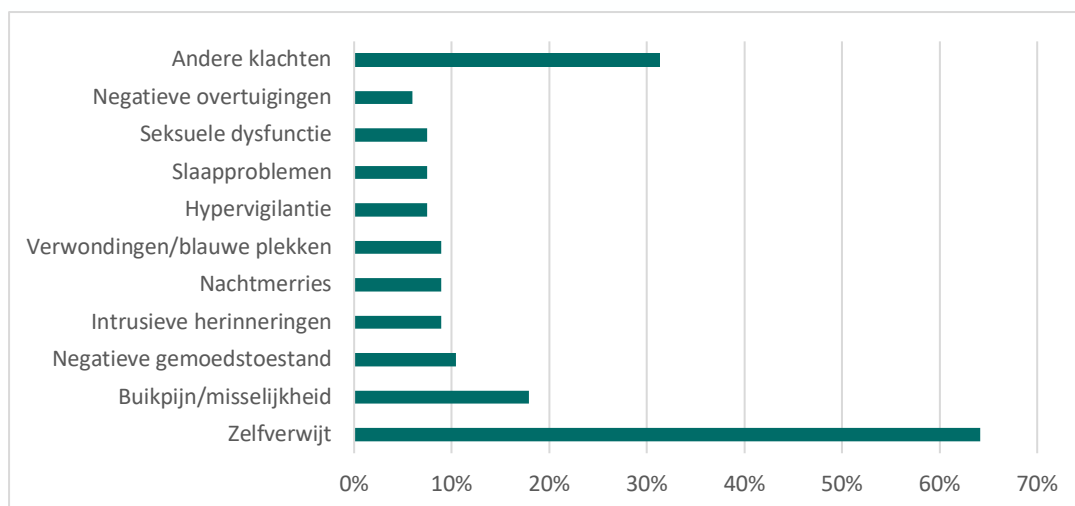
Het thema dat het meeste voorkomt is hulp voor psychologische klachten of verwerking. De chatters vragen bijvoorbeeld hoe ze ervoor kunnen zorgen dat ze de gebeurtenis vergeten of hoe ze met hun klachten om kunnen gaan. Een ander thema is de algemene hulpvraag 'wat moet ik doen?'. Deze vraag is niet gericht op een bepaalde klacht of onveiligheid, maar eerder op het handelen na seksueel geweld in brede zin. Daarnaast komen slachtoffers naar de chat omdat ze bevestiging zoeken voor hun ervaring, met vragen als 'is het echt seksueel geweld?' en 'was het mijn schuld?'. Sommige chatters willen enkel een disclosure doen. Zij zoeken geen advies of hulpverlening, maar willen praten over hun ervaring. Mogelijk proberen zij de reactie op hun disclosure af te willen tasten in een veilige en anonieme omgeving. Kleinere thema's zijn hulpvragen over fysieke klachten, zowel acuut als chronisch, en acute onveiligheid.

In 67 (79%) first disclosure chats worden somatische of psychologische klachten besproken (Figuur 6). In bijna de helft van deze chats wordt zelfverwijt als klacht benoemd. Daarna worden misselijkheid en

buikpijn het meeste genoemd, wat mogelijk psychosomatische klachten zijn die veroorzaakt worden door spanning.

Figuur 5. Hulpvragen van first disclosure chatters

Figuur 6. Klachten die first disclosure chatters benoemen, in percentage van het totaal aantal chatters met klachten

3.4 Betekenisgeving door first disclosure chatters

In literatuur naar de betekenisgeving van slachtoffers van seksueel geweld wordt onderscheid gemaakt tussen slachtoffers die hun ervaring erkennen als seksueel geweld, zogenaamde labeling, en slachtoffers die andere termen gebruiken om de ervaring te omschrijven, ofwel non-labeling^{28,19}. Deze termen zijn in dit onderzoek gebruikt om de betekenisgeving van de first disclosure chatters te beoordelen.

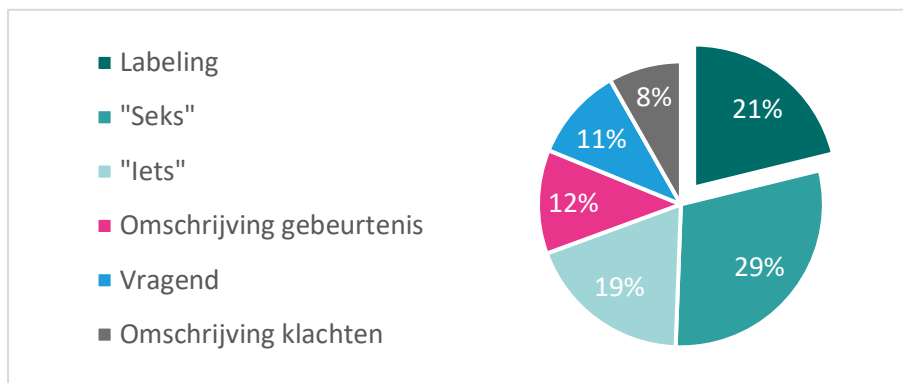
Achttien chatters (21%) labelden de ervaring als seksueel geweld. In de overige 67 (79%) chats was er sprake van non-labeling. Het is belangrijk te noemen dat alle chats in dit onderzoek binnen de definities

²⁸ Littleton & Henderson, 2009. Sexual assault victims' acknowledgment status and revictimization risk

van seksueel geweld vielen. Oftewel, alle non-labelende chatters beschrijven een situatie die feitelijk seksueel geweld was, ondanks dat zij dit niet zo benoemden.

Vermoedelijk draagt disclosure naar de omgeving bij aan de betekenisgeving van slachtoffers. Wanneer we de betekenisgeving van chatters die een first disclosure in de chat doen middels kwantitatieve analyse vergelijken met die van chatters uit de aselechte steekproef die eerder een disclosure hebben gedaan (51), dan zien we inderdaad meer labeling bij eerdere disclosures (namelijk 40%) dan bij chatters die een first disclosure doen (21%, $\chi^2 = 5.85$, $p = .016$).

Onder first disclosure chatters die hun ervaring niet labelen als seksueel geweld, kan een aantal thema's worden geabstraheerd met betrekking tot betekenisgeving (Figuur 7).

Figuur 7. Betekenisgeving door first disclosure chatters

Het grootste thema is het omschrijven van de gebeurtenis als 'seks'. Ondanks dat termen van seksueel geweld niet gebruikt worden, erkennen deze chatters wel dat er sprake was van seksuele activiteit tegen de wil. Twee andere thema's zijn het labelen van de ervaring als 'iets' of het direct omschrijven van de handelingen zonder te labelen. Hierin gebruiken chatters geen termen van seksuele activiteit. Er zijn ook chatters die de chatmedewerker expliciet om betekenisgeving vragen. Het laatste thema zijn chatters die direct over hun klachten praten, zonder de gebeurtenis te beschrijven of benoemen. Ook ontwijken zij vragen van de chatmedewerkers over de gebeurtenis.

Mogelijk vermijden deze slachtoffers de termen van seksueel geweld uit angst om de ervaring onterecht als seksueel geweld te benoemen, en daar vervolgens op afgerekend te worden. Eén slachtoffer legt uit:

"Ik heb meerdere keren aangegeven [dat ik niet wilde] maar hij stopte niet. Hij luisterde gewoon niet naar me. En toen deed ik uit paniek als of in slaap viel. Is dit erg? Ik ben bang dat dit geen verkrachting is of dat als ik er met iemand over praat het nadelig is voor [dader] want misschien heeft hij het helemaal niet zo ervaren"

De vermindering van de termen zou tevens een symptoom van PTSS kunnen zijn. Daarnaast kan het vermijden van labeling een poging zijn om de chatmedewerker de gebeurtenis te laten labelen, ook als hier niet expliciet om wordt gevraagd. Slachtoffers die enkel de klachten omschrijven, ervaren mogelijk druk van de dader om er niet over te praten. Deze slachtoffers doen immers ook geen expliciete disclosure in de chat. Als laatste spelen stereotype *rape scripts* mogelijk een rol: slachtoffers hebben een vertekend beeld van seksueel geweld dat niet overeenkomt met hun ervaring, zoals dat seksueel geweld altijd gepaard gaat met fysiek geweld:

“Ik weet niet zo goed hoe je het noemt, of het nou aanranding is of ‘overschrijdend gedrag’ of zoiets. [Ik heb] vaak seks gehad zonder dat ik wou, de ander moeten af trekken, dat soort dingen. Geen geweld, dat niet.”

3.5 Drempels voor Disclosure

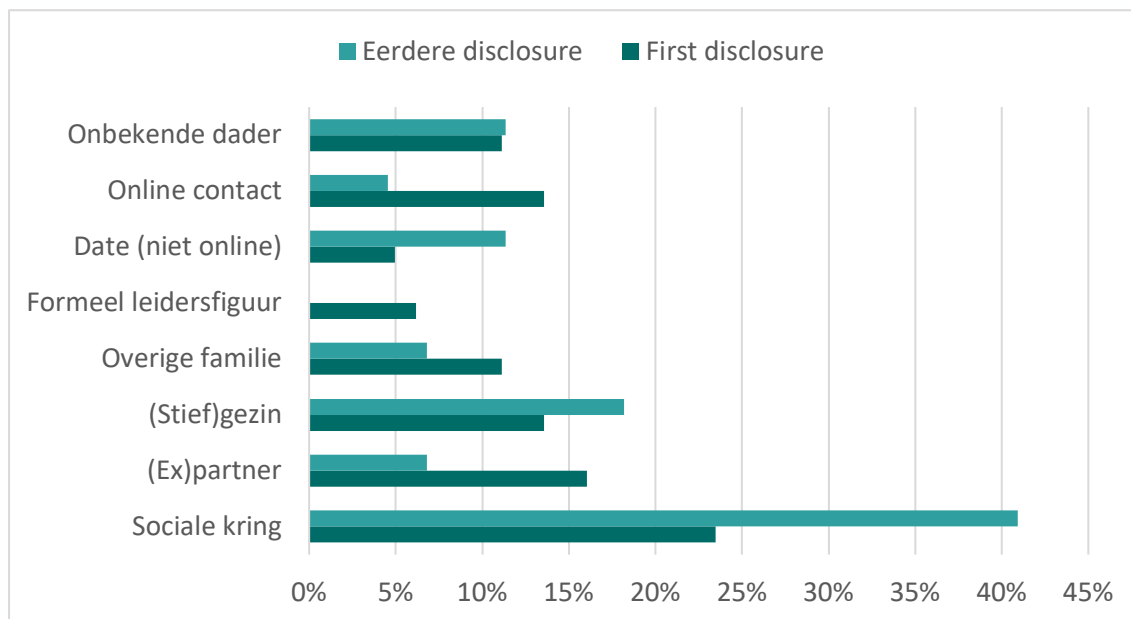
3.5.1 Externe drempels voor disclosure

Om externe drempels voor disclosure te onderzoeken, zijn de chatters uit de aselecte sample die expliciet benoemen een eerdere disclosure te hebben gedaan (n = 51) afgezet tegenover de first disclosure chatters. Middels kwantitatieve analyses zijn verschillen tussen deze twee groepen onderzocht.

Chatters die een first disclosure deden bleken significant jonger te zijn dan chatters die eerder een disclosure deden. Daarnaast hebben first disclosure chatters korter geleden seksueel geweld meegemaakt dan chatters die eerder een disclosure deden.

Onder first disclosure chatters was de dader vaker een (ex)partner, formeel leidersfiguur, of online contact dan bij chatters die eerder een disclosure deden (Figuur 8). Mogelijk ervaren de eerstgenoemde slachtoffers bij deze relaties meer stigma, en daarom een hogere drempel om in hun omgeving over de gebeurtenis te praten. Daarnaast is het mogelijk dat slachtoffers van geweld in een afhankelijkheidsrelatie (partner of leidersfiguur) zich in een acuut onveilige situatie bevinden. Daarentegen is bij chatters die eerder disclosure deden, de dader vaker iemand uit de sociale kring, uit het (stief)gezin, of een date dan bij first disclosure chatters. Er is geen verschil tussen de groepen in het geslacht van de dader, maar dit kan mogelijk verklaard worden door het lage aandeel van vrouwelijke daders in beide groepen.

Wanneer we kijken naar het soort seksueel geweld, valt op dat bij chatters die eerder een disclosure hebben gedaan vaak alleen bekend is dat er hands-on seksueel geweld heeft plaatsgevonden, maar niet wat voor soort (30%). Omdat het seksueel geweld in deze groep minder recent is, wordt dit mogelijk minder uitgevraagd door de chatmedewerker. In de first disclosure chats is maar bij 13% onduidelijk wat voor soort hands-on seksueel geweld er heeft plaatsgevonden. Hierdoor kunnen de verschillende vormen van seksueel geweld tussen de groepen niet vergeleken worden.

Figuur 8. Slachtoffer-dader relatie onder chatters die een first disclosure doen en chatters die eerdere disclosure hebben gedaan.

3.5.2 Interne drempels voor disclosure

Interne drempels voor disclosure zijn in zowel de first disclosure chats als de aselechte steekproef geanalyseerd. In 70 (82%) first disclosure chats en 46 (50%) aselechte chats worden interne drempels voor disclosure besproken. Dit betreft drempels die op het moment van de chat ervaren worden. Deze drempels zijn samengevoegd tot thema's (Figuur 9).

Thema: Verwachting om geen hulp of steun te ontvangen

Chatters die op de chat voor het eerst vertellen over hun ervaring met seksueel geweld, geven vaak aan dat zij geen hulp of steun verwachten te ontvangen wanneer ze een disclosure naar hun omgeving zouden doen. Zo verwachten zij bijvoorbeeld dat de ander niet zal geloven dat er seksueel geweld heeft plaatsgevonden, of dat zij de schuld zullen krijgen van het slachtofferschap (victim blaming):

"Al mijn vrienden kennen hem en vinden hem een jongen die geen vlieg kwaad zal doen dus ze zouden me niet geloven"

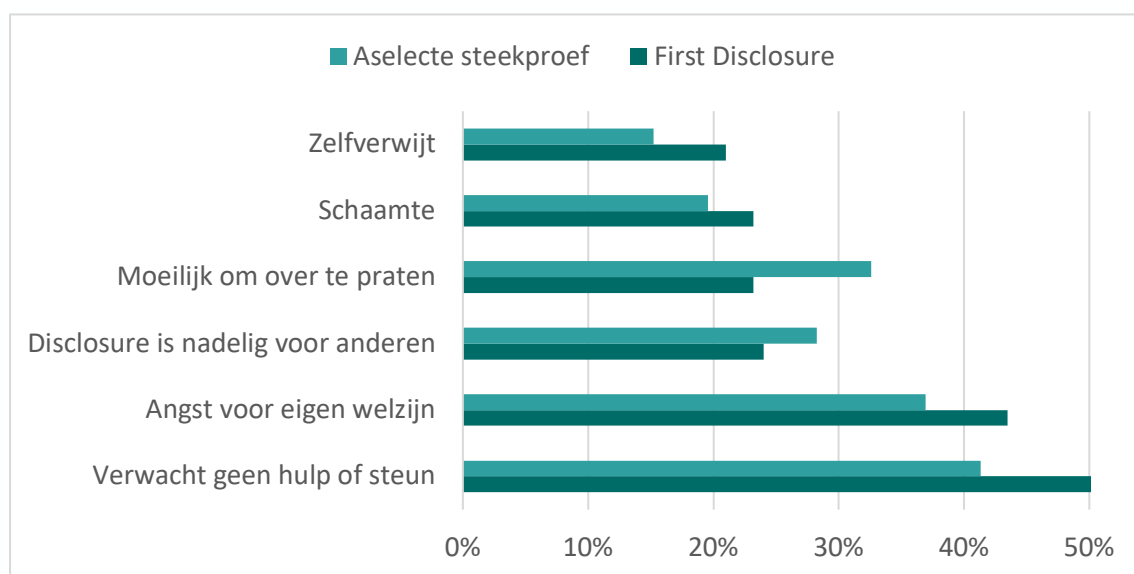
"Maar iedereen zal zeggen dat het mijn schuld is"

Chatters verwachten ook andere negatieve reacties. Zo beredeneerde een chatter over de mogelijkheid tot disclosure naar haar moeder:

“Over problemen wordt er niet gepraat omdat mijn moeder het ‘perfecte’ gezin uit wil hangen naar de buitenwereld. Dus ik denk dat het ze niet zo veel interesseert eigenlijk, als ik er iets over deel”

Daarnaast benoemen slachtoffers ook dat zij verwachten dat hun situatie geen hulp waardig is. De ervaring was volgens deze chatters niet ‘erg’ genoeg of is niet ‘officieel’ seksueel geweld. Een chatter zegt na een verkrachting door een jongen met wie ze eerder consensueel zoende:

“Niemand weet het, omdat ik niet weet of dit mee telt, omdat er in het verleden tussen ons wat is gebeurd”

Figuur 9. Thema's van interne drempels voor disclosure die tijdens de chat worden ervaren, in percentage van het totaal aantal chats dat drempels benoemd.

Thema: Angst voor eigen welzijn

Sommige chatters willen hun ervaring met seksueel geweld niet met anderen delen, omdat ze bang zijn dat deze disclosure hun eigen welzijn zal schaden. Dit zijn bijvoorbeeld slachtoffers die door de dader bedreigd of gemanipuleerd worden:

“Ze zeiden dat als ik het tegen iemand zou zeggen, dat ze video's van mij gaan verspreiden”

“Van hem mag ik het eigenlijk niet delen, want hij zei dat als ik het tegen iemand zei, dat hij mijn leven kapot zou maken”

Ook hebben sommige chatters de verwachting dat zij door anderen gestraft zullen worden:

“Gaan ze mij dan niet naar de gevangenis brengen?”

“Ik wil er niet over praten omdat ik het risico niet wil nemen dat iemand mijn kind weg gaat nemen”

Binnen dit thema zien we ook een paar chatters die bang zijn dat ze de confrontatie van disclosure niet aan zullen kunnen. Eén chatter legt uit:

“Denk je echt dat als ik er echt over praat het dan beter gaat? Maar dan komt alles toch weer helemaal terug?”

Thema: Disclosure is nadelig voor anderen

Chatters uitten ook de angst dat disclosure nadelig zal zijn voor de mensen in hun omgeving. Sommigen willen de dader beschermen, bijvoorbeeld omdat ze bang zijn dat zij de gebeurtenis verkeerd labelen:

“Het is lastig omdat hij echt niet bewust mij vervelend wilde laten voelen”

“Ik ben best bang dat hij het helemaal niet fout bedoeld”

Ook kunnen slachtoffers positieve gevoelens over de dader hebben. Een chatter die langdurig door haar vader misbruikt wordt, zegt over disclosure:

“Ik vind het heel dubbel, want wat hij doet is echt niet fijn en ik heb ook meerdere keren gezegd dat ik het niet wil, maar hij is ook m’n vader en ik hou wel van hem. Dus ik vind het erg lastig.”

Naast de dader, zeggen chatters ook andere mensen in hun omgeving te willen beschermen door niet over het seksueel geweld te praten. Een chatter die als kind door haar neef misbruikt was, zegt hierover het volgende:

“Als ik het mijn moeder vertel is onze band met mijn familie verpest”

Thema: Het is moeilijk om over te praten

Sommige chatters beschrijven dat het erg moeilijk voor ze is om over het seksueel geweld te praten. Zij leggen niet uit waarom ze dit moeilijk vinden. Echter benoemen enkele chatters wel dat de disclosure in de chat al erg moeilijk is en gevoelens van angst oproept:

“Sorry, vind het te moeilijk. Kan er niet meer over zeggen, durf het niet”

“Ik weet niet echt hoe ik het verder moet vertellen. Ik vind het gewoon moeilijk”

Thema: Schaamte

Chatter noemen ook schaamte als drempel voor disclosure. Hoewel de meeste chatters niet toelichten waarom zij zich schamen, noemen enkele chatter een verband met zelfverwijt:

“Ik weet het niet, ik schaam me denk ik. Ik wou eerst wel, uiteindelijk niet, en u zegt wel dat [het] dan niet mijn schuld is, maar ik heb dan toch uitgedaagd”

“Ik ben zelf met het mee gegaan, dus het is een beetje mijn eigen schuld. Daar schaam ik mij voor”

Thema: Zelfverwijt

Zelfverwijt is daarmee ook een drempel voor disclosure. Deze chatters hebben de overtuiging dat de schuld voor het seksueel geweld of de aanleiding daartoe bij zichzelf ligt, waardoor ze geen disclosure willen doen. De verantwoording voor dit zelfverwijt is uiteenlopend, maar er liggen altijd rape myths aan ten grondslag.

“Ik dacht altijd dat dit bij een relatie hoort en dat het aan mij ligt”

“Als ik het tegen iemand vertel, [...] dan is dadelijk iedereen boos op me ofzo, want ik heb ook nooit tegen hem gezegd dat ik het niet fijn vind dus eigenlijk is het ook wel gewoon mijn eigen schuld”

3.5.3 Mannelijke slachtoffers en disclosure

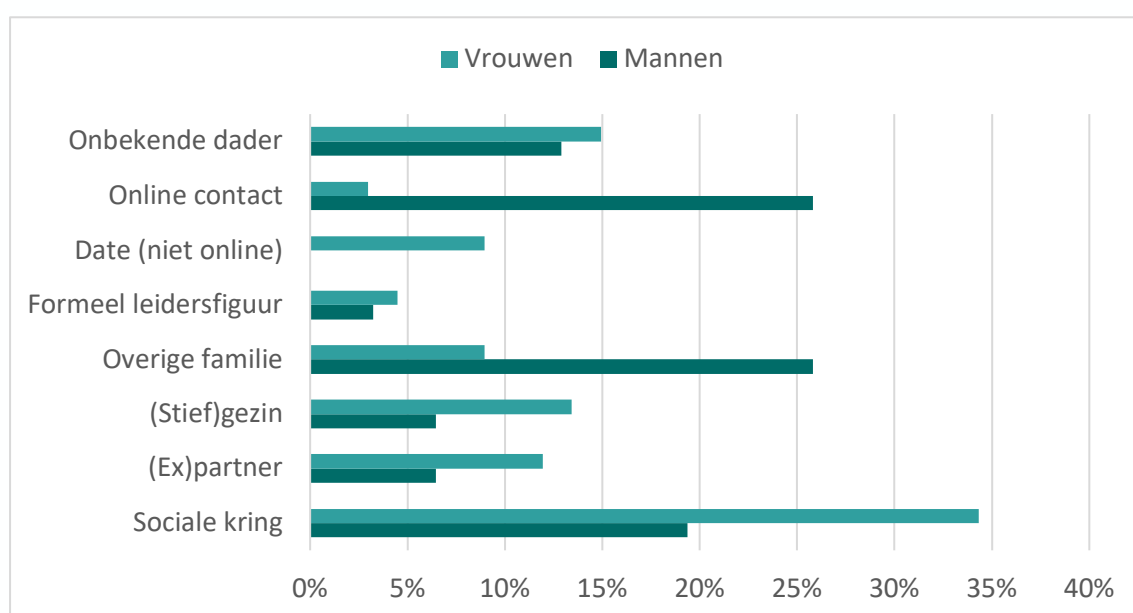
Om het geslacht van het slachtoffers als drempel voor disclosure te onderzoeken, zijn alle chatters die zichzelf als man identificeerden in de 476 geïnccludeerde chats onderzocht. Dit waren 17 chatters. Om deze groep verder uit te breiden, zijn nog eens 482 chats gescreeend op mannelijke slachtoffers. Hieruit zijn nog eens 16 chatters geïnccludeerd. De 33 mannen zijn afgezet tegen de 83 vrouwen uit de aselecte sample.

Mannen blijken niet vaker dan vrouwen een first disclosure in de chat te doen. Wel zien we dat het seksueel geweld bij mannen langer geleden heeft plaatsgevonden dan bij vrouwen. Bij 48% van de mannelijke chatters is het seksueel geweld meer dan een jaar geleden, versus 23% van de vrouwen. Echter is er geen verschil tussen mannen en vrouwen in de mate waarin zij binnen 7 dagen na seksueel geweld een first disclosure in de chat doen.

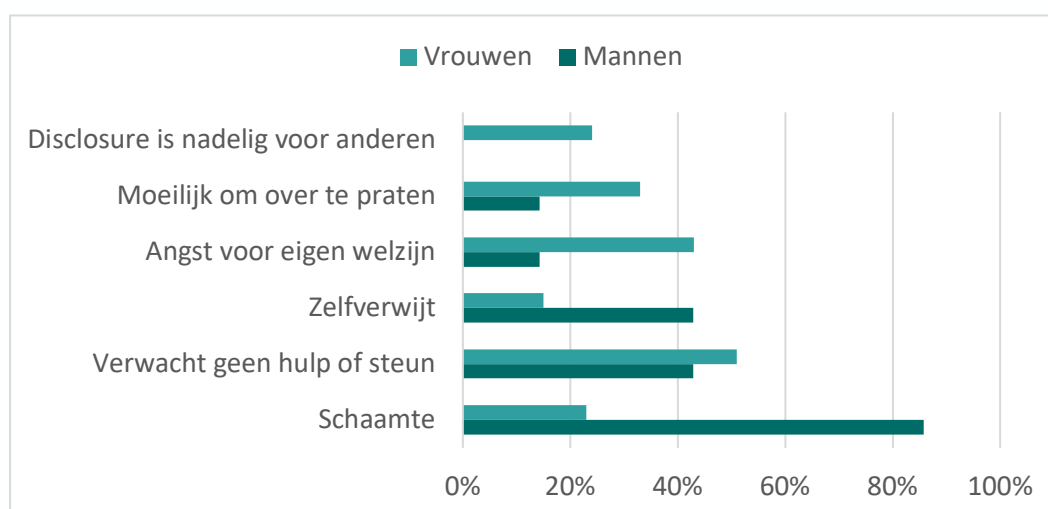
Er zijn verschillen gevonden tussen mannen en vrouwen in de slachtoffer-daderrelaties (Figuur 10). Mannen zijn vaker misbruikt door een online contact of overige familieleden, terwijl vrouwen vaker misbruikt zijn door iemand uit de sociale kring. Bovendien zijn mannen vaker dan vrouwen misbruikt door

een vrouw. Door het grote aandeel chats waarin hands-on seksueel geweld niet gespecificeerd wordt, kunnen verschillen tussen mannen en vrouwen in het soort seksueel geweld niet onderzocht worden.

Van de 33 mannen, deden er 7 een first disclosure in de chat. Zes van hen noemen schaamte als drempel voor disclosure. Hoewel de groep mannen te klein is om kwantitatieve vergelijkingen te maken met first disclosure vrouwen (76), lijken deze eerste indicaties erop te duiden dat schaamte een nog grotere rol speelt bij disclosures van mannen dan van vrouwen. Daarnaast verwachtten drie mannen geen hulp of steun te krijgen, en drie noemen zelfverwijt als drempel.

Figuur 10. Verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke chatters in slachtoffer-daderrelatie

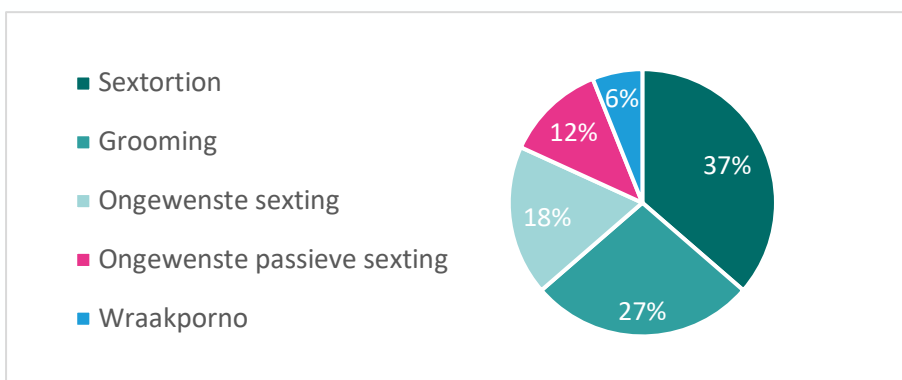

Figuur 11. Drempels voor disclosure van mannelijke en vrouwelijke chatters die een first disclosure doen.

3.6 Online seksueel geweld en disclosure

Drieëndertig chats met slachtoffers van online seksueel geweld zijn onderzocht. De gemiddelde leeftijd was 19,5 jaar oud en de helft van de chatters was minderjarig. 15% van de slachtoffers was man. Dit aandeel mannen is aanzienlijk groter dan in de aselecte steekproef (zie 3.5.3).

In 12 chats was sprake van online afpersing, ofwel sextortion (Figuur 12). De dader het slachtoffer dwingt om beelden te sturen of seksuele handelingen uit te voeren, met als dreigement dat beelden anders online verspreid worden. In deze 12 chats waren beelden (nog) niet verspreid. In 9 chats was er sprake van grooming, waarbij minderjarigen gemanipuleerd worden om beelden te sturen of seksuele handelingen uit te voeren. In de helft van de gevallen had de grooming geresulteerd in verkrachting. In 6 chats waren naaktbeelden van het slachtoffer zonder toestemming verspreid naar derden, ook ongewenste sexting genoemd. In tegenstelling tot sextortion en grooming, ging ongewenste sexting niet gepaard met hands-on seksueel geweld. Verder was er sprake van ongewenste passieve sexting, waarin slachtoffers ongewenste seksueel getinte berichten ontvingen, en wraakporno, waarbij naaktbeelden van het slachtoffer door een ex-partner verspreid worden.

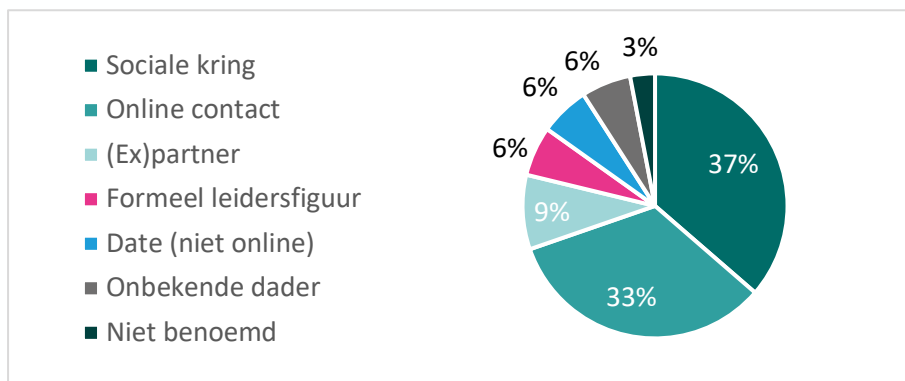

Figuur 12. Type online seksueel geweld onder slachtoffers van online seksueel geweld

In totaal betrof 58% van de chats een combinatie van online en hands-on seksueel geweld, zogenaamde poly-victims.

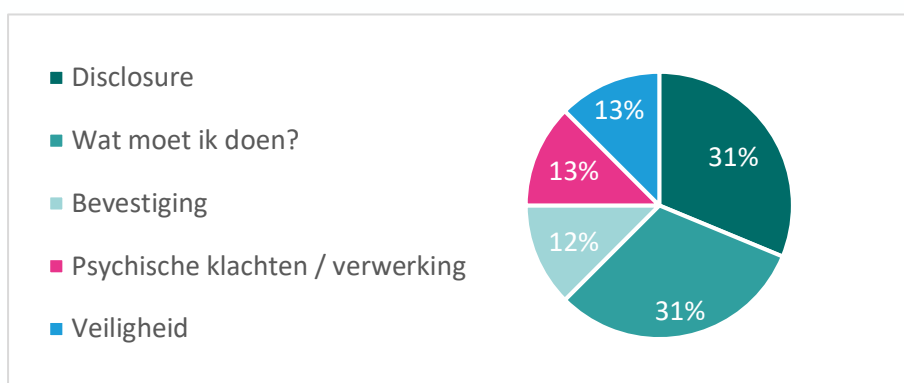
Het feit dat het seksueel geweld online plaatsvindt, is ook te zien in het slachtoffer-daderrelaties (Figuur 13). Daders waren nooit familieleden. In een derde van de gevallen was de dader iemand die online contact legde met het slachtoffer. In nog een derde van chats was de dader iemand uit de sociale kring. De slachtoffer-daderrelatie is sterk gerelateerd aan het type online seksueel geweld: daders van grooming zijn vooral online contacten, terwijl daders van ongewenste sexting vaak uit de sociale kring van het slachtoffer komen. Ook de tijd sinds het seksueel geweld is gerelateerd aan het type online seksueel geweld. Slachtoffers van sextortion, grooming en ongewenste sexting maken vooral in de acute fase

gebruik van de chat, terwijl slachtoffers van wraakporno en passieve sexting pas maanden of zelfs jaren later komen chatten.

Figuur 13. Slachtoffer-daderrelatie onder slachtoffers van online seksueel geweld.

In 16 chats was er sprake van een first disclosure en in 13 chats was al eerder disclosure gedaan. De first disclosure slachtoffers kwamen voornamelijk naar de chat om een disclosure te doen, of met de algemene hulpvraag ‘wat moet ik doen?’ (Figuur 14). In vergelijking met de first disclosure chatters die eerder zijn beschreven, hebben slachtoffers van online seksueel geweld minder hulpvragen rondom het psychische klachten of verwerking, en fysieke klachten. Daarentegen zijn er vaker hulpvragen over veiligheid.

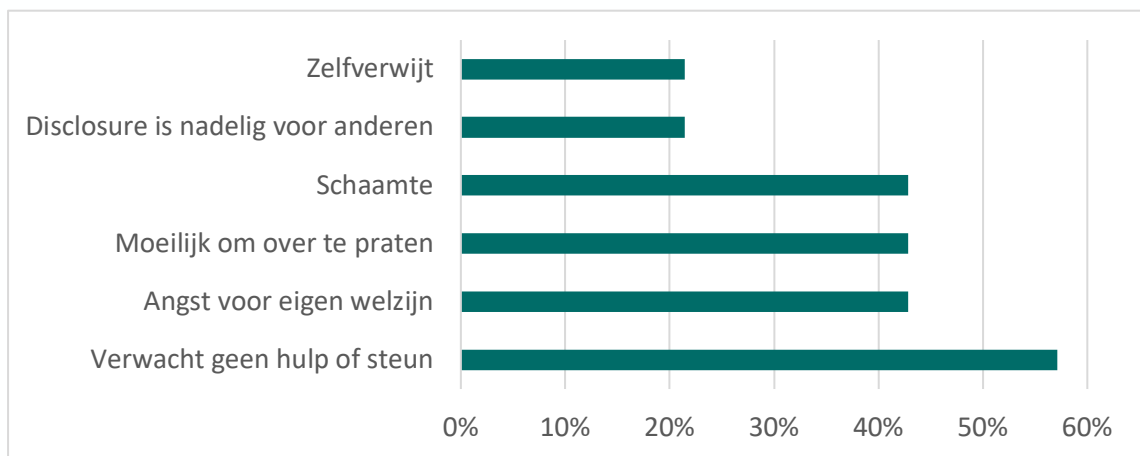
Figuur 14. Hulpvragen van slachtoffers van online seksueel geweld

Veertien first disclosure chatters die online seksueel geweld hadden meegemaakt beschreven drempels voor disclosure. Deze drempels vallen binnen de thema's zoals eerder beschreven (Figuur 15).

Evenals bij andere first disclosure slachtoffers, wordt het thema ‘verwachting om geen hulp of steun te ontvangen’ het meeste benoemd door slachtoffers van online seksueel geweld. Hierin speelt met name de verwachting dat de ander negatief zal reageren. Een minderjarig slachtoffer van grooming zegt bijvoorbeeld dat ze bang is dat haar opa en oma boos op haar worden, als ze hen zou vertellen wat er

online gebeurt. Een ander slachtoffer van sextortion verwacht dat haar naasten teleurgesteld in haar zullen zijn, en haar vies zullen vinden.

Wat verder opvalt, is dat de thema's 'moeilijk om over te praten' en 'schaamte' in verhouding vaker genoemd worden door slachtoffers van online seksueel geweld, dan andere first disclosure slachtoffers. Wellicht is het moeilijker voor slachtoffers van online seksueel geweld om over hun ervaring te praten omdat de terminologie veelal onbekend is. Ook is dit een nieuwe vorm van seksueel geweld waar nog weinig kennis over beschikbaar is. Mogelijk gaat dit gebrek aan kennis gepaard met meer schaamte.

Figuur 15. Drempels voor disclosure onder slachtoffers van online seksueel geweld

3.7 De rol van rape myths in disclosure

Door de gevoelens, klachten, betekenisgeving en drempels voor disclosure lijkt een rode draad van geïnternaliseerde rape myths te lopen. Eerder onderzoek heeft de focus gelegd op de schadelijke gevolgen van het uiten van rape myths door de sociale omgeving, maar er zijn ook aanwijzingen dat slachtoffers zelf in rape myths geloven. Daarom zijn de rape myths die first disclosure chats benoemen, verder onderzocht. In 44 (52%) first disclosure chats zijn geïnternaliseerde rape myths ter sprake gekomen. Deze zijn samengevoegd tot thema's.

Thema: Geen non-consent is hetzelfde als consent

42% van slachtoffers die in de chat rape myths benoemt, geeft zichzelf de schuld van het seksueel geweld door hun onvermogen om zich te verzetten. Vaak benoemen zij dat de dader hierdoor niet kon weten dat ze geen toestemming gaven. Uit de chats blijkt dat slachtoffers bij elke mate van verzet last hebben van deze overtuiging.

Thema: Handelingen vóór het seksueel geweld waren consent

Van de slachtoffers die rape myths noemen, benoemt 39% haar eigen handelen voorafgaand aan het seksueel geweld als impliciet consent. Deze slachtoffers hebben bijvoorbeeld zelf met de dader afgesproken of denken het geweld uitgelokt te hebben. Binnen dit thema zien we tevens slachtoffers die binnen een relatie seksueel geweld hebben meegemaakt, en denken dat het feit dat de relatie voldoende consent was.

Thema: Alleen onverstandige mensen worden slachtoffer van seksueel geweld

Slachtoffers leggen de schuld bij zichzelf, door de overtuiging dat zij wel heel dom moeten zijn om het slachtoffer van seksueel geweld te zijn geworden. Deze rape myths wordt beschreven door 20% van slachtoffers die rape myths noemen.

Thema: Het is niet écht seksueel geweld

18% van de slachtoffers beschrijft redenen waarom haar ervaring niet écht seksueel geweld was, bijvoorbeeld omdat de dader geen kwade wil had of omdat er geen vaginale penetratie was.

3.8 Casusbeschrijving First Disclosure chats

Onderstaande casusbeschrijvingen geven een beeld van first disclosure chats bij Chat met CSG. Deze beschrijvingen zijn geanonimiseerd en herleidbare informatie is weggelaten.

E. is 16 jaar oud en heeft een jongen op een social media app leren kennen. Na een tijdje met hem op de app gesproken te hebben, spreekt ze fysiek met hem af omdat hij zo lief is. Tijdens de ontmoeting slaat al snel de stemming om en verkracht hij haar vaginaal en anaal. Ze smeekt hem om te stoppen, maar hij vertelt haar dat het haar eigen schuld is, waarom zou ze anders met hem afgesproken hebben?

Eenmaal thuis heeft E. lang onder de douche gestaan. Ze besluit dat de jongen gelijk had: het is haar eigen schuld en niemand mag dit weten.

Drie weken later komt ze naar de chat omdat ze de gebeurtenis niet kan vergeten. Ze benadrukt dat haar ouders het absoluut niet mogen weten. De chatmedewerker geeft psycho-educatie, normaliseert haar gevoelens van schuld en schaamte en benadrukt dat het niet haar schuld is. De chatmedewerker legt ook uit dat ondersteuning kan helpen om de gebeurtenis goed te verwerken. E. begint te twijfelen of ze het toch aan haar moeder moet vertellen. De chatmedewerker spoort haar aan en neemt een paar laagdrempelige opties met haar door: ze komen er samen uit dat ze haar moeder zou kunnen appen of haar de chat kan laten lezen.

Een paar dagen later komt E. terug op de chat om de chatmedewerker te bedanken. Ze heeft haar moeder het chatgesprek laten lezen en voelt zich nu erg gesteund.

J. is 20 jaar oud en heeft al een tijdje online contact met een man, wanneer hij besluit naar zijn huis te gaan voor het avondeten. Als hij daar aankomt, blijkt er nog een man in huis te zijn. De twee mannen verkrachten J. Een aantal dagen later appt de man J. om te zeggen dat hij weer langs moet komen. Wanneer J. dit weigert, stuurt de man hem een foto van de verkrachting.

Wanneer J. naar de chat komt, is hij in de war en boos op zichzelf. Hij noemt zichzelf naïef, omdat hij zelf naar de man toe is gegaan. De chatmedewerker kalmeert hem en legt uit dat het niet zijn schuld was. De mogelijkheden voor hulp worden uitgelegd en ook wordt J. geadviseerd om met de appjes en foto naar de politie te gaan. Nadat de chatmedewerker het contact met de politie heeft uitgelegd, geeft J. aan over de opties na te willen denken. Hij sluit de chat af.

F. is minderjarig en komt naar de chat omdat haar vader al langere tijd aan haar zit. Afgelopen nacht heeft hij haar voor het eerst verkracht in haar kamer. F. wil haar moeder niet vertellen wat er gebeurt, uit angst dat ze haar niet zal geloven. De chatmedewerker hoort haar verhaal aan en stelt vragen om haar veiligheid in kaart te brengen. Ook spoort ze F. aan om haar moeder te vertellen over het misbruik en nog eens terug te komen op de chat.

Een paar dagen later komt F. weer naar de chat. Ze heeft haar moeder verteld wat er speelt, maar haar moeder gelooft het niet. Ondertussen gaat het misbruik door. De chatmedewerker benadrukt hoe dapper het van F. was om het toch aan haar moeder te vertellen. Gedurende de volgende dagen komt F. regelmatig terug naar de chat, waar ze psycho-educatie krijgt en gemotiveerd wordt om een afspraak te maken bij het CSG voor forensisch-medisch onderzoek. Hoewel F. bang is om haar ouders te kwetsen, besluit ze uiteindelijk toch om het CSG te bellen. Daar krijgt ze een contactpersoon aangewezen, waarop ze het chatcontact afsluit.

4. Conclusies

Bij het Centrum Seksueel Geweld kunnen slachtoffers 24/7 terecht voor medische zorg, forensisch onderzoek, en psychologische hulpverlening. Deze drie disciplines werken nauw samen om de verwerking van het trauma te versoepelen. Echter zijn de mogelijkheden van de acute hulpverlening sterk afhankelijk van tijd: slachtoffers komen in aanmerking voor de zorg wanneer zij zich binnen 7 dagen na het seksueel geweld melden bij het CSG. Helaas is bekend dat slachtoffers veelal langer dan een week wachten voordat ze iemand vertellen over hun ervaring.

Om de hulpverlening zo effectief mogelijk in te kunnen zetten, is het belangrijk om in kaart te brengen waarom slachtoffers wachten met disclosure. Hier liggen mogelijk kansen voor hulpverleners om de disclosure te vergemakkelijken en versnellen. Zowel de hulpverlening als de maatschappij dragen verantwoordelijkheid om een veilige omgeving te creëren waarin slachtoffers van seksueel geweld hun verhaal kunnen vertellen. Deze verantwoordelijkheid ligt nadrukkelijk niet bij de slachtoffers.

In dit onderzoek wordt een beeld geschetst van slachtoffers van seksueel geweld die voor het eerst over hun ervaring vertellen middels anonieme chat-hulpverlening. Er is onderzocht welke drempels slachtoffers tegenhouden om hun ervaring met naasten te delen. Hierin werd tevens gekeken naar slachtoffers van online seksueel geweld. Ook geven we een eerste inzicht in het ontstaan van deze drempels voor disclosure, en de meerwaarde die Chat met CSG voor dit proces biedt.

Voor dit onderzoek is vanuit de anonieme chats van Chat met CSG zijn steekproeven getrokken, die vervolgens kwalitatief geanalyseerd zijn. Dit betrof een willekeurige steekproef van 92 chatters, een steekproef van 85 first disclosure chatters, en een steekproef van 33 slachtoffers van online seksueel geweld.

Achtergrondkenmerken First Disclosure chatters

De slachtoffers die in de chat de first disclosure deden zijn zeer relevant voor dit onderzoek, omdat zij drempels ervaren voor disclosure naar mensen in hun omgeving die ze nog niet overwonnen hebben. Bij deze 85 chatters valt op dat de disclosure in de chat kort na het seksueel geweld plaatsvond. Dit wijst uit dat slachtoffers de ervaring niet lang voor zich willen houden en wellicht al snel vastlopen in hun dagelijks leven. Deze slachtoffers komen in aanmerking voor de acute multidisciplinaire hulpverlening, maar door de drempels die zij ervaren, hebben ze de weg naar het CSG nog niet gevonden. Een andere bevinding is dat first disclosure chatter relatief jong zijn, namelijk gemiddeld 19 jaar oud. Dit wijst uit dat de Chat met CSG met name bij jonge slachtoffers goed aansluit, mogelijk door het anonieme en online karakter van de chat.

Wat de relatie tussen slachtoffers en daders betreft, bevestigt dit onderzoek dat slechts een klein aandeel van seksueel geweld incidenten door onbekende daders gepleegd wordt: één op de tien chatters had een zogenoemde 'stranger rape' meegemaakt. Een relatief nieuwe ontwikkeling zijn online relaties. In 14% van de chats was de dader iemand die het slachtoffer online had leren kennen, bijvoorbeeld via sociale media of dating apps.

Van alle typen seksueel geweld, werd verkrachting het vaakst beschreven door de chatters. Daarnaast valt op dat veel slachtoffers langdurig misbruikt worden. Ook zien we dat relatief veel slachtoffers seksueel uitgebuit worden. Het werkelijke aandeel van seksuele uitbuiting ligt mogelijk nog hoger, omdat slachtoffers dit niet altijd expliciet benoemen, of wellicht zelf niet weten dat de uitbuiters betaald wordt voor de seks. Daarentegen ziet het CSG nauwelijks slachtoffers die in actuele misbruik of uitbuitingsituaties zitten, deels omdat slachtoffers van mensenhandel niet bij het zedenteam van de politie terecht komen en dus niet doorverwezen worden naar het CSG. Dit toont aan dat de chat een groep slachtoffers bereikt die op andere manieren moeilijk te bereiken is.

Slachtoffers zoeken bevestiging en verwerking

Tijdens de first disclosure in de chat, beschrijven slachtoffers met name gevoelens van schaamte en angst. Daarnaast worden uiteenlopende klachten beschreven, waarvan zelfverwijt het meeste genoemd wordt. Het is belangrijk te noemen dat gevoelens en klachten niet uitgevraagd worden door de chatmedewerker, waardoor het aannemelijk is dat er sprake is van onderrapportage.

Uit dit onderzoek blijken zes soorten hulpvragen van first disclosure chatters. Allereerst valt op dat geen van 85 slachtoffers naar de chat kwam met vragen over politie of aangifte. Hoewel men vaak denkt dat slachtoffers gemotiveerd zijn om aangifte te doen, blijkt dit verlangen niet op de voorgrond te liggen. Echter benoemen slachtoffers wel dat zij bang zijn aangifte te moeten doen om recht te hebben op hulpverlening. Aangifte is dus eerder een last dan een wens. Onderzoek naar de twitter hashtag #WhyIDidntReport wijst op een verscheidenheid aan redenen waarom slachtoffers van seksueel geweld geen aangifte doen²⁹, die overeenkomen met de drempels voor disclosure die in ons onderzoek naar voren komen.

Daarentegen zoeken slachtoffers wel hulp met de verwerking of psychische of fysieke klachten, opdat zij de gebeurtenis snel achter zich kunnen laten en verder kunnen met hun leven. Vaak is deze hulpvraag zeer breed en vragen slachtoffers wat zij nu moeten doen, omdat ze de weg naar hulpverlening niet kennen of het niet duidelijk is welke hulp beschikbaar is. Verder zoekt een deel van de slachtoffers bevestiging dat hun ervaring seksueel geweld was. Dit sluit aan op de bevindingen over betekenisgeving

²⁹ Whiting et al. (2020). Trauma, social media, and #WhyIDidntReport: An analysis of twitter posts about reluctance to report sexual assault.

en de angst van slachtoffers om hun ervaring onjuist of onterecht te bestempelen als seksueel geweld. Wat tevens opvalt, is dat een deel van de slachtoffers geen hulpvraag lijkt te hebben. De aanname is dat deze slachtoffers hun disclosure willen 'uittesten': in de anonieme en professionele chat heeft hun disclosure immers geen consequenties voor hun dagelijks leven en is de kans op een helpende en begripvolle reactie groter.

Het vaststellen van onveiligheid is een belangrijk onderdeel van de chatmethodiek. Dit is met name relevant voor het grote aandeel van slachtoffers die in actuele misbruiksituaties zitten. Echter hebben maar 4 chatters een hulpvraag over onveiligheid. Dit zijn vragen over hoe zij het misbruik kunnen stoppen, of vragen over opvang of Veilig Thuis. Opvallend is dat deze hulpvraag zelfs onder slachtoffers in een actuele misbruiksituatie weinig voorkomt. Dit lijkt erop te wijzen dat het voor slachtoffers moeilijk is om hun onveiligheid in te schatten, of dat veiligheid geen prioriteit heeft. Deze bevinding is zorgelijk en belemmert het vermogen van hulpverlening om deze slachtoffers te bereiken.

De implicaties van het woord 'verkrachting'

Slechts één van de vijf first disclosure slachtoffers benoemt de ervaring als seksueel geweld. De overige slachtoffers gebruiken vage termen, vermijden het labelen, of vragen de chatmedewerker om de ervaring te labelen. Omdat deze slachtoffers via de website van het Centrum Seksueel Geweld op de chat zijn gekomen, is er vermoedelijk enig besef dat ze slachtoffer zijn van seksueel geweld. Uit enkele chats kon een beeld gevormd worden van redenen voor deze terughoudendheid. Ten eerste geven slachtoffers aan dat ze bang zijn om de ervaring onterecht als seksueel geweld te labelen, en daarmee zichzelf als slachtoffer en de ander als dader. Ten tweede volgens slachtoffers een nauwe definitie van seksueel geweld, waardoor hun ervaring niet overeenkomt met deze rape scripts. Ten derde speelt vermijding, een symptoom van PTSS, mogelijk een rol.

Externe drempels voor disclosure

In dit onderzoek zijn enkele externe drempels voor disclosure geïdentificeerd. De belangrijkste bevinding is de slachtoffer-daderrelatie. Op basis van eerder onderzoek werd verwacht dat slachtoffers minder snel disclosure naar de omgeving zouden doen wanneer ze de dader goed kennen⁸, zoals familieleden of partners. Echter werd in dit onderzoek gevonden dat slachtoffers vaker geen disclosure hadden gedaan wanneer de dader een (ex)partner, formeel leidersfiguur (zoals leerkracht of coach) of een online contact was, terwijl er vaker wel disclosure was gedaan wanneer de dader iemand uit het gezin, de sociale kring, of een date was.

Hoewel de mannen in de chat net zo vaak als vrouwen een disclosure hadden gedaan, is de afwezigheid van mannen in de chat een belangrijke bevinding. De mannen die wel naar de chat kwamen, hadden bovendien langer geleden seksueel geweld meegemaakt dan vrouwen.

Het is belangrijk te benoemen dat er mogelijk meer externe drempels zijn die een rol spelen bij disclosure, maar dat deze niet in de chat onderzocht konden worden. Zo vond eerder Amerikaans onderzoek bijvoorbeeld dat alcoholgebruik door het slachtoffer voorafgaand aan het seksueel geweld een drempel voor disclosure is³⁰, alsmede het hebben van een migratieachtergrond of een niet-heteroseksuele seksuele oriëntatie³⁰. Er zal nader onderzoek verricht moeten worden te achterhalen in hoeverre deze factoren invloed hebben op disclosure in Nederland. Daarnaast kon ook de rol van het type seksueel geweld op disclosure niet goed onderzocht worden, doordat deze informatie niet altijd uit de chats te halen was.

Interne drempels voor disclosure

Slachtoffers van seksueel geweld die in de chat voor het eerst een disclosure doen, benoemen een verscheidenheid aan redenen waarom zij geen verdere disclosure willen of kunnen doen. Middels kwalitatieve analyses zijn deze drempels samengevoegd tot zes overkoepelende thema's. De drempel die het meeste beschreven werd, is de verwachting om geen hulp of steun te ontvangen wanneer het slachtoffer een disclosure zou doen naar de omgeving. Deze drempel wordt ook gevonden in retrospectief onderzoek naar disclosure van misbruik in de kindertijd³¹. Zoals de slachtoffers in dit onderzoek beschrijven, is er geen garantie dat de ander energie zal investeren in een empathische reactie³¹.

Daarnaast worden ook schaamte en zelfverwijt als drempels voor disclosure benoemd. Deze drempels sluiten aan bij eerder onderzoek naar de rol van victim blaming en rape myths in de weg naar hulpverlening. Echter valt op dat slechts een paar slachtoffers deze drempels baseren op disclosure van eerdere ervaringen met seksueel geweld. De overtuiging dat slachtoffers van seksueel geweld geen barmhartigheid waard zijn, of zelf blaam hebben, lijkt door de slachtoffers geïnternaliseerd te zijn, vermoedelijk al voordat zij slachtoffer werden.

Daarnaast geven slachtoffers aan bang te zijn voor de gevolgen die disclosure zal hebben op hun welzijn, met name vanwege vergelding door de dader. Daarentegen wordt ook de angst benoemd dat disclosure nadelige gevolgen voor anderen zal hebben, inclusief de dader. Er wordt dus zowel geprobeerd om zichzelf te beschermen tegen de dader, als de dader te beschermen. Hoewel deze twee drempels tegenstrijdig lijken te zijn, kan dit te maken hebben met de verschillende manieren waarop daders slachtoffers manipuleren om disclosure te voorkomen. Daders kunnen expliciet dreigen met geweld, of juist het slachtoffer ervan overtuigen dat zij verantwoordelijkheid dragen voor het geweld.

Als laatste benoemen slachtoffers dat het moeilijk is om over de ervaring te praten. Dit geeft een realistisch beeld van hoe disclosure: het is een moeizaam proces, waarin slachtoffers niet altijd kunnen benoemen wat het moeizaam maakt. Hoewel we middels onderzoek proberen een helder beeld te krijgen

³⁰ McMahon & Seabrook (2019). Reasons for nondisclosure of campus sexual violence by sexual and racial/ethnic minority women.

³¹ Wytske Versteeg. Hoe voer je een echt gesprek over misbruik en geweld. Trouw 24 oktober 2021

van de disclosure, vormen slachtoffers in werkelijkheid niet een zorgvuldig doordacht narratief van hun ervaring en motivaties. Seksueel geweld kan moeilijk zijn om over te praten. Daar hoeft geen reden voor uitgesproken te worden.

Mannelijke slachtoffers benoemen vooral schaamte en zelfverwijt als drempel voor disclosure. Mogelijk worden deze drempels veroorzaakt door *rape script*. Hoewel rape script ook een rol spelen bij de disclosure door vrouwen, betreft het meest basale rape script een vrouwelijk slachtoffer en een onbekende mannelijke dader. Ook in onderzoek en media worden slachtoffers als vrouwen geschetst. Mannelijke slachtoffer zullen zichzelf niet herkennen in dit rape script, waardoor schaamte en zelfverwijt de overhand zullen spelen.

Dit onderzoek vond dezelfde drempels voor disclosure bij slachtoffers die een first disclosure deden, als bij slachtoffers die al eerder een disclosure hadden gedaan. De drempels kwamen grotendeels in dezelfde mate voor bij beide groepen. Hieruit kan worden opgemaakt dat de drempels die ervaren voorafgaand aan de eerste disclosure, niet verdwijnen of verminderen nadat de drempels zijn ‘overwonnen’. Dit lijkt erop te wijzen dat het voor slachtoffers niet makkelijk wordt om over seksueel geweld te praten, en dat iedere volgende disclosure zo moeilijk is als de eerste.

Slachtoffers van online seksueel geweld

Binnen dit onderzoek is tevens gekeken naar slachtoffers die online seksueel geweld hadden meegemaakt. De eerste bevinding is dat door deze slachtoffers weinig gebruik wordt gemaakt van Chat met CSG. Daarentegen is het opvallend dat het aandeel mannelijke slachtoffers in deze doelgroep aanzienlijk groter dan in de first disclosure en aselecte steekproeven. Dit komt overeen met cijfers van HelpWanted.nl, waar 41% van de meldingen in 2018 door mannen gedaan werden²¹.

Het merendeel van de online slachtoffers had tevens hands-on seksueel geweld meegemaakt. Dit lijkt erop te wijzen dat online seksueel geweld niet een geïsoleerd fenomeen is en dat online en niet-online geweld elkaar in de hand werken. De vormen van online seksueel geweld die in de chats het vaakst voorkwamen, waren sextortion, grooming, en ongewenste sexting. Slachtoffers die deze vormen hadden meegemaakt, maakten voornamelijk in de acute fase gebruik van de chat.

Slachtoffers die in de chat voor het eerst over hun ervaring met online seksueel geweld praatten, leken voornamelijk een disclosure te willen doen in de chat. Daarnaast werd de algemene hulpvraag ‘wat moet ik doen’ regelmatig genoemd. Opvallend is dat de eerste hulpvraag van deze slachtoffers niet over het verwijderen van beeldmateriaal ging. Het is aannemelijk dat slachtoffers die deze hulpvraag wel hebben, op de chat van HelpWanted.nl terecht kwamen, in plaats van Chat met CSG. Als laatste werden hulpvragen over veiligheid vaker genoemd door slachtoffers van online seksueel geweld, dan door de first disclosure

chatters. Deze discrepantie komt mogelijk doordat dreiging een belangrijk onderdeel van sextortion en grooming zijn. Bovendien kwamen slachtoffers van deze vormen van online seksueel geweld veelal in de acute fase chatten, oftewel terwijl het geweld nog gaande was.

Ook slachtoffers van online seksueel geweld ervoeren drempels voor disclosure. Deze kwamen overeen met de eerder beschreven drempels, wat aantoont dat slachtoffers van online seksueel geweld dezelfde zorgen hebben als slachtoffers van hands-on seksueel geweld. De voornaamste drempel was wederom de verwachting om geen hulp of steun te ontvangen.

Wat veroorzaakt deze drempels?

Schaamte, zelfverwijt, en angst voor veroordeling zijn terugkerende thema's in de bevindingen van dit onderzoek. Dit lijkt te wijzen op geïnternaliseerde victim blaming in de slachtoffers. In de helft van de first disclosure chats worden rape myths expliciet benoemd. Het valt op dat slachtoffers verschillende redenen noemen waarom zij vinden dat ze indirect consent gaven, ondanks dat ze feitelijk géén consent gaven. Ze benoemen dat hun handelen voorafgaand aan het seksueel geweld meetellen als consent, net als niet genoeg verzetten of nee zeggen. Deze misconcepten over consent zijn zeer zorgelijk: ze wijzen uit dat de overtuiging heerst dat consent de baseline is, terwijl voor non-consent gevochten moet worden. Daarbij is het niet duidelijk wanneer non-consent duidelijk genoeg is. Een belangrijke recente ontwikkeling op het gebied van consent, is de nieuwe zedenwet. Hierin ligt de verantwoording voor het consent bij de dader, in plaats van bij het slachtoffer. Daarmee wordt benadrukt dat geen 'nee' niet hetzelfde is als 'ja'. Deze ontwikkeling wijst op een bewustwording van de complexiteit van consent, welke hopelijk zal reflecteren in de maatschappij en slachtoffers.

Daarnaast blijken er misverstanden te zijn over wat wel en niet seksueel geweld is. In dit onderzoek bleek vier op de vijf slachtoffers hun ervaring niet te beschrijven in termen van seksueel geweld, en vragen slachtoffers zich af of hun ervaring 'meetelt' als seksueel geweld. Deze onduidelijkheden worden waarschijnlijk veroorzaakt door persoonlijke *rape scripts*: het beeld dat een individu heeft bij verkrachting. Een stereotype rape script is het beeld dat verkrachting een mannelijke dader betreft die een vrouw die hij niet kent onder veel fysiek geweld penetreert. Echter sluit dit rape script niet aan bij de ervaringen van de meeste slachtoffers, bijvoorbeeld wanneer de dader een bekende was of er geen geweld was omdat het slachtoffer bevroor. Zonder deze bewustwording dat ook deze ervaringen seksueel geweld zijn, al geen hulp worden gezocht³². Dit is daarom een cruciale stap die voorafgaat aan disclosure en hulpverlening.

³² Wilson & Miller (2016). Meta-analysis of the prevalence of unacknowledged rape. Trauma, Violence, & Abuse.

Gezien de korte tijd sinds het seksueel geweld en het uitblijven van disclosure naar naasten, is het aannemelijk dat deze slachtoffers de rape myths en victim blaming al geïnternaliseerd hadden voordat zij slachtoffer werden. De implicatie van deze bevinding is dat er in de maatschappij een intolerante en onveilige houding over slachtofferschap heerst, die door jonge mensen als waarheid wordt aangenomen.

De rol van Chat met CSG in de weg naar disclosure

Dit onderzoek onderbouwt het belang van laagdrempelige en anonieme hulpverlening voor slachtoffers van seksueel geweld. Een groot deel van de slachtoffers die op de chat voor het eerst over hun ervaring vertelde, kwamen in aanmerking voor de acute hulpverlening van het CSG. Er blijken verschillende redenen te zijn waarom deze slachtoffers nog niet bij het CSG zijn aangemeld.

Allereerst blijken de slachtofferkenmerken enigszins te verschillen van de slachtoffers die bij het CSG aangemeld worden. Slachtoffers op de chat waren jong en een aanzienlijke deel zat momenteel in een misbruik- of uitbuitingsituatie. Deze slachtoffers hechten mogelijk meer waarde aan de anonimiteit van de chat omdat zij zich niet veilig voelen om hulp te zoeken.

Daarnaast wijzen de analyses uit dat slachtoffers vooral gevoelens van angst en schaamte ervaren, alsmede zelfverwijt. Het is aannemelijk dat deze gevoelens op zichzelf blokkades vormen voor contact met het CSG. Ook hier biedt de anonimiteit van de chat de mogelijkheid om met deze gevoelens om te gaan tijdens de disclosure. Bovendien werkt de chat middels geschreven tekst, waardoor slachtoffers mogelijk meer controle voelen over wat zij delen en op welk tempo zij dit doen. Daarnaast geven enkele chatters aan bang te zijn dat zij aangifte moeten doen om recht te hebben op hulpverlening. Mogelijk speelt de angst dat hun gegevens door het CSG met de politie wordt gedeeld. Doordat de chat anoniem is lopen zij dit risico niet.

De hulpvragen van de chatters geven aan dat niet alle slachtoffers klaar zijn voor hulpverlening. Er lijken verschillende fases van hulpbehoefte vooraf te gaan aan de behoefte voor formele hulpverlening, zoals hulp met betekenisgeving, validering van de ervaring, het uittesten van de reactie op disclosure, en uitleg over beschikbare hulpverlening. Er is meer onderzoek nodig om te achterhalen hoe deze fases verlopen, maar de chat lijkt de mogelijkheid te bieden voor slachtoffers om contact te hebben met een professional, ongeacht de fase waarin zij zich bevinden. Evenals hulpvragen, lijken er stadia van betekenisgeving te zijn. Ondanks het feit dat het Centrum Seksueel Geweld zich profileert als hulpverlener voor 'ongewenste seksuele ervaringen', is seksueel geweld onderdeel van de naam. Dit onderzoek wijst uit dat veel slachtoffers terughoudend zijn om hun ervaring als seksueel geweld te bestempelen. De chat blijkt een belangrijke rol te spelen in deze betekenisgeving.

Als laatste lijken de slachtoffers het makkelijker te vinden om in de chat hun drempels voor disclosure te overkomen. De voornaamste drempel voor disclosure die in dit onderzoek werd gevonden, is de angst om geen hulp of steun te ontvangen, zowel door naasten als professionals. Deze verwachte afwijzing voelt bij telefonisch contact mogelijk heftiger en persoonlijker dan middels chatcontact. Ook biedt de anonimiteit van de chat bescherming tegen negatieve gevolgen van disclosure. Slachtoffers die het moeilijk vinden om over hun ervaring te praten, kunnen dit op hun eigen tempo in de chat doen, eventueel door meerdere keren terug te komen.

In conclusie blijkt anonieme, laagdrempelige hulpverlening zoals Chat met CSG een belangrijke rol te spelen in de weg naar hulpverlening. Verder onderzoek is nodig om te achterhalen in hoeverre Chat met CSG bijdraagt aan de bereidheid om verdere hulpverlening te zoeken, en of de chat de kansen voor preventieve medische en psychologische zorg en sporenverzameling vergroot en op welke wijze.

5. Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek worden enkele aanbevelingen gedaan.

1 Het uitbreiden van een online omgeving voor nare seksuele ervaringen

Dit onderzoek heeft aangetoond dat anonieme online hulpverlening bij seksueel geweld van toegevoegde waarde is. Slachtoffers ervaren verschillende drempels voor disclosure, wat de weg naar hulpverlening hindert. Anonieme hulpverlening, zoals Chat met CSG biedt, kan een optie bieden voor slachtoffers die hulp nodig hebben maar nog niet aan disclosure toe zijn. Bovendien kan een betrouwbare en veilige online omgeving helpen om slachtoffers over de drempels heen te laten stappen. Dit onderzoek toonde aan dat er veel misverstanden heersen onder slachtoffers van seksueel geweld. Omdat de online wereld met name voor jongeren een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven is, ligt hier een mogelijkheid om psycho-educatie te bieden over seksueel geweld en slachtofferschap. Daarbij moet de focus liggen op termen van nare seksuele ervaring, in plaats van seksueel geweld, gezien de onduidelijkheid van de definitie van seksueel geweld.

2 Aanpassing van het beeld van seksueel geweld

Deze onduidelijkheid over wat onder seksueel geweld verstaan wordt, beïnvloedt de betekenisgeving en bereidheid tot disclosure en hulpverlening van slachtoffers. Dit onderzoek toont aan dat slachtoffers geen duidelijk beeld hebben bij seksueel geweld of angstig zijn om hun eigen ervaring dat label te geven. Bovendien geven slachtoffers zichzelf de schuld omdat het niet duidelijk is wat consent inhoudt. Hieruit blijkt dat er behoefte is naar eerlijke representatie van seksueel geweld in onderwijs, media en entertainment. In film en televisie zien we de verscheidenheid van seksueel geweld steeds meer, waarbij verschillende slachtoffer-daderrelaties en verschillende vormen van non-consent weergegeven worden. Ook op sociale media wordt de discussie over consent veelvuldig gevoerd, sinds de opkomst van #MeToo. Echter blijft deze beeldvorming in traditionele media en onderwijs uit, terwijl juist deze bronnen een grote impact kunnen hebben. Uit onderzoek naar seksuele gezondheid in Nederland bleek dat seksuele voorlichting weinig informatie verschaft over seks tegen je wil⁵. Het vormen van een correct en divers beeld van seksueel geweld en consent kan bijdragen aan primaire en secundaire preventie van seksueel geweld én victim blaming. Daarom is het essentieel om deze beeldvorming te implementeren in seksuele voorlichting op school.

3 Aandacht voor mannelijke slachtoffers

Het merendeel van de chatters bij Chat met CSG is vrouw. De mannen die naar de chat komen hebben bovendien langer geleden seksueel geweld meegemaakt dan de vrouwen. Dit wijst erop dat anonieme online hulpverlening nog niet toereikend is om mannelijke slachtoffers in de acute fase na seksueel geweld te bereiken. Het onderzoek Discretie te Allen Tijde³³ van het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel wijst op gebrekkige zelfidentificatie en schaamte als mogelijke oorzaken. Dit sluit aan bij het huidige onderzoek, waar schaamte en zelfverwijt als drempels voor disclosure door mannelijke chatters beschreven werden. Representatie van mannelijke slachtoffers in campagnes en de media kan bijdragen aan het verlagen van deze drempels, alsmede de eerdergenoemde aanpak tegen victim blaming.

4 Beschouw online seksueel grensoverschrijdend gedrag als seksueel geweld

Online seksueel geweld blijkt in grote mate samen te gaan met hands-on seksueel geweld. Zo begint grooming veelal online, waarna het voortzet in hands-on misbruik, en kan hands-on seksueel geweld door middel van afpersing online worden voortgezet. Ook toont dit onderzoek aan dat slachtoffers van online seksueel geweld dezelfde drempels voor disclosure ervaren als andere slachtoffers van seksueel geweld. Ook de hulpvragen zijn hetzelfde. Dit wijst uit dat online seksueel geweld beschouwd dient te worden als één van de vele variaties van seksueel geweld. Bovendien dient online seksueel geweld geïntegreerd te worden in de aanpak tegen en hulpverlening bij seksueel geweld. Hoewel er bij slachtoffers van online seksueel geweld vaker hulpvragen zijn over veiligheid, is de huidige hulpverlening voldoende in staat om hiermee om te gaan, gezien veiligheid bij alle casussen op de voorgrond staat.

³³ Simons et al., 2021. Discretie te allen tijde: Een onderzoek naar jongensslachtoffers binnen de prostitutie in Nederland.